CREAȚIA LUI ALECSANDRI ÎN PRIMII ANI AI DOMNIEI LUI CUZA

DE

G. C. NICOLESCU

Universitatea „C. I. Parhon", București

În cadrul evocării împrejurărilor din primii ani ai domniei lui Cuza, în care, cu un secol în urmă, se întemeia Universitatea din Iași sub auspiciile domnitorului al cărui nume astăzi ea îl poartă, este cum nu se poate mai firesc să nu lipsească, în afară de al lui Kogălniceanu, nici numele lui Alecsandri. Înflăcărat luptător pentru actul de la 24 Ianuarie, pentru recunoașterea și consolidarea lui, marele nostru scriitor se dovedește, la o mai atentă cercetare, nu numai un devotat slujitor pe tărîm diplomatic al recunoașterii Unirii, dar un om profund convins de justețea politicii lui Cuza, devenind un apărător al ei și prin creația sa literară din acea vreme — lucru ce nu numai că nu a fost scos în relief mai tîrziu, dar care a fost cel mai adesea considerat într-o lumină tributară vechilor atacuri ale adversarilor săi și ai lui Cuza.

O activitate literară atît de îndelungată ca aceea a lui Alecsandri a solicitat în mod natural încercarea de a stabili unele perioade în dezvoltarea ei, cu atît mai mult cu cît apărea o deosebire între militantismul evident al epocii patruzecioptiste și oarecare îndepărtare de frămîntarea vieții sociale contemporane din *Pasteluri, Fîntîna Blanduziei* și altele.

S-a considerat de către mulți că un hotar între cele două mari perioade din creația literară a lui Alecsandri poate fi așezat în 1860 și că începutul celei de a doua perioade ar fi constituit de scenetele și comediile: *Clevetici ultrademagogul, Sandu Napoilă, Sgîrcitul risipitor* și *Rusaliile* scrise în septembrie și octombrie 1860. După tradiția formată și în genere acceptată, aceste lucrări dramatice ar oglindi nu numai o serie de grave contradicții ale lui Alecsandri, dar un prag de la care s-ar manifesta, accentuată masiv, o anumită nesiguranță în orientarea sa, chiar o anumită tendință conservatoare. Trebuie să recunoaștem că la menținerea acestei judecăți într-o bună măsură a contribuit capitolul consacrat lui Alecsandri în *Spiritul critic* de către Ibrăileanu. Adevărul este însă că piesele în discuție cuprind de fapt o puternică demascare a politicianismului burghez și moșieresc ce în acel moment își începuse în țara noastră o carieră lungă și nefastă, că cei demascați de scriitor au înțeles de îndată adevărata semnificație a pieselor

sale și le-au răstălmăcit, în sensul căruia i-a căzut victimă însuși Ibrăileanu, deschizînd o violentă campanie de discreditare a lui Alecsandri, omul și scriitorul, ca purtător de cuvînt al liniei politice urmate de Cuza, pentru discreditarea, în ultimă instanță, a programului lui Cuza și a lui Cuza însuși — în cadrul luptei neobosite ce se ducea în acea vreme contra acestuia. În spațiul ce ni-l îngăduim aici, nu intenționăm să epuizăm această problemă. Comunicarea aceasta se va mărgini de fapt să-i fixeze cîteva jaloane. Ea va fi ca o introducere la un capitol mai mare menit să îmbrățișeze chipul cum au fost întîmpinate aceste piese și în genere Alecsandri de către presa burghezo-moșierească în anii domniei lui Cuza. Căci ne aflăm în realitate înaintea primei mari campanii din literatura romînă — cum mai tîrziu se vor îndrepta împotriva lui Caragiale și a lui Sadoveanu — destinată a compromite prestigiul unui mare scriitor care a îndrăznit să demaște adevărata fața a claselor exploatatoare, destinată în felul acesta a anula măcar în parte efectul acestei demascări. Faptul că a putut să se lase înșelat de unele aparențe chiar un critic și un istoric literar atît de solid format, atît de subtil și atît de pătrunzător ca Ibrăileanu, este încă o dovadă ce posibilități de analiză multilaterală și de apreciere justă ne pune la dispoziție metoda de cercetare științifică, marxist-leninistă. Urmărind cu atenție, în împrejurările istorice concrete în care au apărut, aceste creații dramatice ale lui Alecsandri, sensul lor real se relevă și ne obligă să rectificăm vechile caracterizări și aprecieri, dovedite neîntemeiate.

Să lămurim pe scurt care erau aceste împrejurări istorice. Cele patru lucrări dramatice în discuție sînt primele creații ale lui Alecsandri după retragerea sa definitivă la Mircești de la sfîrșitul lui mai 1860. Și în această privință de altfel s-a perpetuat o prejudecată acreditată de adversarii politici ai scriitorului. S-a prezentat chiar, de către unii contemporani, și nu dezinteresat, această părăsire a vieții politice active, într-o lumină total negativă, ca un fel de simplă abandonare a pozițiilor militante, ca un fel de capriciu de „boier" plictisit, ce se retrage la moșie. Examinînd lucrurile îndeaproape, reiese însă limpede că retragerea scriitorului la Mircești — așa de neobișnuită în viața noastră publică, mai cu seamă la un om ce nu avea nici 40 de ani, care iubea viața, societatea și se afla într-o adevărată culme a popularității — avea, mai ales după participarea sa directă la viața politică din ultimii ani, caracterul unui protest tacit, din partea unui om mai lucid decît credem și profund dezgustat de ceea ce se petrecea, împotriva primejdiosului dezmăț al politicianismului burghez și moșieresc ce invada viața noastră publică, în genere împotriva formelor descompuse de viață ce le oferea ascendența burgheziei în lumea noastră romînească.

Cum ajunsese la această stare de spirit scriitorul nostru, care nu era un om politic prin vocație, ne dăm seama de îndată ce reconstituim și analizăm starea de lucruri din acea vreme.

Alegerea lui Cuza în ambele principate, care înseamnă Unirea, reprezenta pentru Alecsandri, ca pentru toți cei însuflețiți de sentimente cu adevărat patriotice, realizarea unui vechi și scump vis. Cuza însuși, ca domnitor, în orice caz în primii ani ai domniei sale, era simbolul și garanția Unirii. Cu atît mai greu de înțeles a fost deci pentru Alecsandri să constate că atît partidul burgheziei cît și cel al moșierilor, chiar de a doua zi după 24 ianuarie 1859,au început lupta contra lui Cuza, pentru răstur-

narea lui, prin mijloacele cele mai odioase, de la insinuări perfide pînă la atacurile cele mai directe și mai deșănțate. Era o dovadă în plus că reprezentanții claselor exploatatoare, mai ales din Țara Romînească, îl aleseseră contra voinței lor depline, sub presiunea maselor și fără să cunoască bine adevăratele sale intenții politice și sociale. Cuza însă n-a înțeles nici o clipă după alegerea sa să ascundă care-i era în esență poziția în principalele probleme ale țării, între care și aceea a țăranilor, chiar dacă situația sa și a Unirii, din punct de vedere internațional încă neconsolidată, îi impuneau pentru o vreme să păstreze o prudență espectativă și să amîne rezolvarea lor. Încă din iunie 1859, celor grăbiți în soluționarea diferitelor probleme, Cuza le spunea că respectul Convenției trebuie să fie linia de conduită deocamdată. „*A o călca fără timp*" — adăuga foarte semnificativ domnitorul — „ar fi o trădare de țară" [1]). Kogălniceanu însuși relata că în 1863, discutînd cu domnitorul eventualitatea aducerii sale ca prim-ministru, ceruse soluționarea imediată a chestiunii țărănești, propusă încă din 1860, dar că domnitorul îi replicase „că nu era încă momentul sosit pentru o asemenea lege" [2]). Dacă în cursul lui 1863, Cuza mai considera că „nu era încă momentul sosit pentru o asemenea lege" — se înțelege ce credea el în această privință în 1860.

Adversarii politici ai lui Cuza, reprezentanții celor două mari grupări politice: liberală și conservatoare, tocmai pentru a compromite pe domnitor, fie înăuntru, fie în afară și pentru a înlesni și grăbi înlăturarea lui, se străduiau să-i facă în toate chipurile, toate dificultățile. Conservatorii se luptau să împiedice orice acțiune democratică întreprinsă de domnitor și afișau necontenit dorința alegerii unui prinț străin, pentru a slăbi poziția lui Cuza. Liberalii, în fond de acord cu conservatorii, agitau demagogic reforme foarte avansate în raport cu ceea ce situația internațională a țării noastre îngăduia în acel moment să se realizeze, urmărind pe de o parte a compromite popularitatea domnitorului în fața maselor, prezentîndu-l ca pe un om nedispus la reforme; iar pe de alta, a împinge pe domnitor la măsuri hazardate, care să-l compromită în ochii puterilor europene garante. Cuza se afla așa dar între opoziția fățișă a moșierilor, manifestată în Cameră sau în Comisia de la Focșani, și opoziția disimulată prin o deșănțată demagogie a liberalilor, manifestată prin violente campanii de presă, întruniri publice, uneori neautorizate, și chiar prin ieșirea în stradă [3]). „Curierul Principatelor Unite", care oglindea punctul de vedere al lui Cuza, consemna de altfel încă din anul 1859: „Sînt în țara noastră două tabere de oameni, acei ai trecutului care reprezintă sistemul vechi de ocîrmuire și alții, oamenii progresului, reprezentînd idei de libertate și demnitate națională. Dacă cei dintîi, prin stăruitoarea legătură cu cele ce-au fost pînă acuma, nu pot da garanții pentru starea prezentă, cei de al doilea, prin o sistematică dispoziție de a nu ținea în seamă împrejurările politice în care se găsesc țările noastre, devin cu totul imposibili. Ambele tabere fac cu neputință o adevărată aplicație a sistemei

---

1) A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în Romînia*, București, 1910, p. 399.
2) N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu. Scriitorul, omul politic și romînul*, București, f.a., p. 118.
3) Vezi de pildă, A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 134.

constituționale"[4]). Dacă din cauză că se făcea într-o vreme cînd conflictul dintre domnitor și cele două partide nu devenise chiar atît de ascuțit și apoi era făcută public, această caracterizare folosea o serie de menajamente, nu e mai puțin adevărat că ea era foarte clară. Se lămurește în felul acesta — de altfel și printr-o serie de alte fapte concrete — de ce Cuza, la un moment dat, foarte curînd după suirea sa pe tronul ambelor principate, se străduia să creeze o a treia grupare „moderată", — grupare care, n-a putut fi din diverse motive, decît fluctuantă în ce privește compoziția, din ce în ce mai slabă în ce privește forța — grupare cu care să guverneze și să-și poată realiza, la timpul oportun, reformele democratice necesare, pe care le urmărea. Despre poziția grea a domnitorului între cele două principale partide ale vremii și despre prezența acestui grup al „moderaților" din care făceau parte la început: Ion Ghica, V. Alecsandri, Negri Manolache, Costache-Iepureanu, Bolintineanu, Al. G. Golescu și alții — ne vorbesc și Iorga[5]) și Xenopol[6]) și un martor ocular apropiat și așa de cinstit ca Bolintineanu[7]) și însăși presa timpului, pînă și foile umoristice ale lui Orășanu, care, devotate politicii lui C. A. Rosetti — prin articole sau caricaturi nu cruțau pe „moderați", prezentîndu-i ca dușmanii cei mai nocivi din acel moment ai poporului. E semnificativ de altfel, pentru consemnarea existenței acestei grupări moderate, că după alegerile din februarie 1860, făcînd un bilanț, «Romînul» socotea că în noua Cameră se aleseseră 28 deputați din partidul moșierilor, 22 din partidul liberal și 17 „guvernamentali", de fapt acești „moderați"[8]).

Adevărul este că în condițiile istorice concrete ale momentului, evident fără să fie lipsită de erori și serioase șovăiri, politica „moderaților" era singura cinstită — atît liberalii cît și conservatorii urmărind prin acțiunile lor să apere interesele politice ale claselor exploatatoare pe care le reprezentau. „Politica moderaților", se poate considera chiar că, în mare, era în acel moment de la 1860—1863 singura realistă și concret progresistă. Se poate spune de asemenea că această grupare a moderaților, în fruntea cărora se afla în fond Alexandru Cuza însuși, dacă n-a avut în mod explicit un program, în orice caz și-a formulat într-un foarte interesant document poziția sa. Acest document este mesajul domnitorului din 6 decembrie 1859, adresat Camerelor ce proclamaseră Unirea cu ocazia dizolvării lor. Caracterul deosebit de însemnat al cotiturii ce voia să o marcheze acest lung mesaj este subliniat de faptul că el era identic pentru Camerele din Moldova și Țara Romînească și cuprindea perspectiva unor reforme în toate domeniile de activitate, chemînd pe toți romînii la părăsirea luptelor personale sterile de pînă atunci, pentru a conlucra într-un nou spirit la edificarea și consolidarea patriei[9]). Programul acesta era

4) A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în Romînia*, p. 402—403.

5) N. Iorga, *Histoire des roumains...*, vol. IX: *Les unificateurs*, Bucarest, 1944, p. 427, 433 etc.

6) A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I, p. 142, 147, 264 etc.; *Istoria partidelor politice în Romînia*, p. 403.

7) Dimitrie Bolintineanu, *Viața lui Cuza-Vodă*, București, 1869, p. 61.

8) Vezi A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I, p. 144.

9) Textul integral al acestui foarte interesant mesaj în volumul: *Mesagii, proclamații, răspunsuri și scrisori oficiale ale lui Cuza-Vodă*, Vălenii de Munte, 1910, p. 11—33.

semnat pentru Țara Romînească, între alții de Ion Ghica, Al. Golescu-Arăpilă și V. Alecsandri, care e probabil să fi colaborat la redactarea cel puțin a unora din capitole. În acest foarte interesant document, între o sumă de măsuri prevăzute în toate principalele sectoare de activitate, erau abordate și problema învățămîntului, a presei și cea țărănească, primele două, putînd foarte bine să fi fost redactate de însuși scriitorul nostru. În probelma învățămîntului, se observă că : ,,noi am prea căutat a imita ceea ce se petrece în alte țări pregătind oameni pentru profesiuni liberale" — ceea ce este în complet acord cu ridiculizarea oamenilor de ,,profesiuni liberale" : negustori, gazetari, avocați, profesori, funcționari de către Alecsandri. În ce privește presa, mesajul constată că ,,presa nu a răspuns la toate așteptările mele.... am văzut pe cele mai multe foi publice umplîndu-și coloanele cu atacuri personale și cu porniri violente care nu pot să aducă decît o tristă animozitate între oameni... Ar fi cu neputință Guvernului meu de a tolera ca presa să devină în mîinile unor persoane un instrument de neordine și de dezbinare între cetățeni" — ceea ce coincide perfect de asemenea cu poziția lui Alecsandri, exprimată în scrisori particulare ca și în creațiile dramatice din 1860. În sfîrșit, în ce privește chestia țărănească, după ce se făgăduia solemn justa ei rezolvare, se cerea ca, pînă va veni momentul potrivit pentru aceasta, să se înceteze orice agitație în sînul țărănimii, considerînd asemenea agitații primejdioase pentru însăși soluționarea problemei [10]) ceea ce de asemenea este în acord cu poziția ce avea să o ia scriitorul nostru în *Rusaliile*.

În ciuda bunelor și patrioticelor intenții ale lui Cuza și ale celor devotați din jurul său, exprimate programatic prin mesajul citat, adversitatea liberalilor și a conservatorilor nu cedă întru nimic, poate dimpotrivă, lupta împotriva domnitorului, în fond a tendințelor sale democratice, reformatoare, continuînd sub cele mai variate și înverșunate forme. În mai 1860, guvernul Țării Romînești, din care Alecsandri făcea parte, este pus în situația de a demisiona, de către deputații liberali și conservatori care dețineau majoritatea și în Camera aleasă după dizolvarea din decembrie 1859. Profund dezgustat de starea de lucruri, de lipsa de patriotism ce domnea, de predominanța intereselor înguste, meschine, în detrimentul propășirii și întăririi țării, Alecsandri se retrage definitiv din viața politică activă, stabilindu-se demonstrativ, pentru totdeauna, la Mircești. Cel însă care de demult știa că ,,teatrul este o tribună" și care spusese așa de frumos că ,,talent oblige" nu devine pasiv. Prin noile sale creații dramatice din 1860, scrise de pe poziția politicii lui Cuza — în nici un caz reacționară — el lovește în dușmanii progresului social și național, reprezentanții burgheziei și moșierimii romînești.

Nu este vorba aici, în cadrul acestei comunicări, să intrăm în analiza acestor opere, nici să le supraapreciem, nici să le discutăm limitele și

---

10) ,,Liniștească-se dar spiritele" — spunea mesajul — ,,și fie țara bine încredințată că combinarea ce se află acum în studiu va aduce mulțămire tuturor dorințelor legitime. Din ea va rezulta o stare de lucruri care va lega pe cetățenii de pămîntul patriei prin aceleași legături de iubire și interes. Dar dacă pînă la promulgarea acestor măsuri și în vremea aplicării lor ar îndrăzni cineva să cerce a răspîndi prin țară semințe de tulburări și de grijă..., voi privi fapta lui ca o crimă și-l voi pedepsi cu toată asprimea legilor".

confuziile ce există totuși în ele. Se pune însă problema, cum am mai spus, de a discerne obiectivele lor principale și sensul lor real. Pentru aceasta e suficient să trecem sumar în revistă conținutul celor patru piese în discuție. Este, de altfel, cum nu se poate mai grăitor dintru început faptul că Alecsandri scria și făcea să se reprezinte totdeauna împreună cele două cînticele: *Sandu Napoilă Ultraretrogradul* și *Clevetici Ultrademagogul*. Ele erau niște creații care se întregeau, de o arzătoare actualitate, tendențioase prin excelență, contribuții prețioase ale literaturii noastre realiste la demascarea celor două partide politice: conservator și liberal, deopotrivă de potrivnice reformelor democratice. Folosind forma monologului dramatic, Alecsandri întruchipează tipul conservatorului retrograd din acel moment în Sandu Napoilă, foarte semnificativ numit așa, iar Clevetici pe demagogul liberal, bun de gură, monopolizator al patriotismului de paradă, preconizatorul de formă al celor mai năstrușnice reforme extremiste, dar în fond preocupat numai de opoziție sterilă și de chivernisirea propriilor interese. În monologul în care e întruchipat, Sandu Napoilă e nemulțumit de nu mai puțin decît opt reforme democratice realizate sau puse la cale. Se înțelege că, în finalul acestui monolog conceput ca un fel de discurs electoral, Sandu Napoilă conchide, în fața acestor „primejdii" care amenință țara: „să alegem depotați, tot de-ai noștri... care să lupte vîrtos pentru apărarea boieriei și a proprietății". Era aici demascarea poziției reale a acestor politicieni și anticipata justificare a lui Cuza pentru lovitura de Stat, pentru care Vasile Alecsandri însuși își asuma sarcina să pledeze în cadrul unei misiuni secrete la Napoleon III, în 1863, lovitură de stat, la care pînă la urmă, după multe amînări, va recurge și la care începuse să gîndească încă de pe acum. În ce privește monologul celălalt, trebuie de asemenea să subliniem un lucru de foarte mare importanță. Clevetici nu e, cum s-ar putea crede și cum au și crezut unii, între care chiar Ibrăileanu, opusul lui Napoilă, un progresist. Satirizarea lui nu înseamnă așadar satirizarea tendințelor reformatoare. El este cealaltă față a opoziției, întrupată într-un gazetar lipsit de scrupule și de patriotism, candidat și el la deputăție, arborînd o profesie de credință de cea mai tipică factură demagogică. Ambele cînticele care s-au reprezentat pe scenele din Iași și București, probabil și în numeroase turnee prin provincie, chiar și în primăvara anului următor, au cunoscut un mare succes, dovedind și de data aceasta în ce mare măsură era scriitorul în sentimentul maselor, în ce mare măsură era străbătută creația sa de spiritul popular. Pe această cale a ridiculizării el a avut o contribuție însemnată la dezvăluirea în fața unor cercuri largi și într-un chip accesibil a caracterului deopotrivă de nepatriotic și nefast al ambelor tendințe manifestate de opoziția lui Cuza.

Teatrul lui Alecsandri, cu toate limitele ce le cuprinde, continua deci să fie o armă politică pusă în slujba maselor populare. Aceasta este vizibil și în cea de a treia piesă: *Sgîrcitul risipitor*, care grupează, într-o intrigă destul de naivă și lipsită de pretenții, o serie de personaje dintre care nu lipsesc Sandu Napoilă, trecut pe planul al doilea, Clevetici, căruia i se adaugă inseparabilul său amic Tribunescu. Fără îndoială că din punct de vedere artistic sînt multe slăbiciuni în această comedie, dar scriitorul se vedea îndemînatic în conducerea intrigii odată declanșată, sigur în con-

turarea personajelor, urmărind în primul rînd ridiculizarea celor doi politicieni demagogi, despre care lui Ghica îi spunea: „Clevetici și Tribunescu sînt copiați după Rosetti și I. Brătianu. Te vor face să rîzi, căci personajele mele sînt tot atît de grotești ca și modelele lor“ [11]). Insistînd asupra lui Clevetici și Tribunescu mai mult decît asupra lui Sandu Napoilă, însă Alecsandri nu dădea la iveală, cum s-a spus [12]), propriile sale rezerve față de tendințele reformatoare, ci sesiza un lucru foarte important și anume necesitatea de a face cît mai clară primejdia bine disimulată a demagogiei, în stare să înșele pe mulți, în vreme ce poziția reacționarilor fățiși apărea cu limpezime și era condamnată de mase fără să mai fie nevoie de demascarea ei. Nu este mai puțin adevărat că Alecsandri, considerînd mai primejdioasă în acel moment forța politică demagogică a burgheziei reprezentată de Clevetici și Tribunescu, ajungea nu chiar să idealizeze figura lui Sandu Napoilă, dar într-o bună măsură să subevalueze caracterul nociv al forței sociale pe care el o reprezenta în acel moment istoric.

Rusaliile se încadra în aceeași campanie de denunțare a adversarilor reformelor urmărite de Cuza. Aici își făceau loc desigur o serie din limitele viziunii lui Alecsandri asupra țăranilor, dar nu e mai puțin adevărat că în Răzvrătescu el satiriza pe ucenicii lui Clevetici, clientela și instrumentele marilor demagogi de la centru care începeau să imite metodele dascălilor lor și să creeze acea dezgustătoare școală a așa-zisului liberalism romînesc ce avea să indigneze ceva mai tîrziu și pe Caragiale. În *Rusaliile*, scriitorul adăuga criticii demagogiei o critică nu mai puțin severă la adresa exagerărilor latiniste ale etimologiștilor ardeleni, a acelei școale insuficient de realiste pe care o critica mesajul domnesc al lui Cuza amintit mai sus, și în genere, la adresa falsului patriotism izvorînd din exaltarea originei noastre romane, pe care Kogălniceanu de altfel îl combătuse de la 1843.

Piesele acestea ale lui Alecsandri au o deosebită însemnătate. Mai întîi, ele oglindesc poziția „moderaților“, care era poziția lui Cuza însuși, cea mai realistă, singura sincer democrată și progresistă în acel moment. În al doilea rînd, ele marchează o mare cotitură în creația literară a scriitorului nostru și chiar în dezvoltarea literaturii noastre. Pînă acum, în operele scriitorilor romîni se critica, pe tărîm social mai cu seamă, feudalismul. Alecsandri este cel dintîi care observînd ascendența pe care o capătă în viața țării, și nu mai puțin în cea politică, reprezentanții burgheziei, cu practicile lor meschine, egoiste, necinstite atît pe plan material cît și pe cel moral, îi demască și îi atacă plin de înverșunare. În felul acesta, el, cel care pășise pînă atunci cel dintîi pe multe drumuri ale literaturii noastre, deschidea acum drumul unei noi etape în dezvoltarea literaturii realiste romînești, drumul demascării literare de mari proporții a dezmățului și imoralității în deosebi a vieții publice sub dominația crescîndă a burgheziei, drum ce va atinge punctul lui culminant, peste două decenii în comediile lui Caragiale.

Este caracteristic pentru adevăratul sens: de demascare a dușmanilor

11) Scrisoarea din 26 octombrie 1860 în nr. 203, f. 91—92.

12) Vezi G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura romînească*, ed. f.a., p. 127—128.

politicii de reforme preconizate de Cuza, al acestor creații dramatice, sens pe care de altfel l-a indicat și Alecsandri nu numai în scrisorile către Ghica, dar ceva mai tîrziu, și în cunoscuta scrisoare către Marsillac [13]), că cei vizați l-au înțeles numaidecît și au pornit de îndată acțiunea de defăimare a scriitorului desfășurată prin ziare și reviste în genere legate, direct sau indirect, îndeosebi de liberali.

Interesant este și amănuntul că atacînd pe Alecsandri pentru *Rusaliile*, Orășanu își exprima cu violență indignarea față de Baligot pentru amestecul ce l-ar fi avut cu ocazia reprezentării acestei piese la București [14]). Lăsînd la o parte indignarea de circumstanță a lui Orășanu, dacă ne amintim că Baligot era secretarul particular al lui Cuza, putem ajunge la concluzia că domnitorul însuși era în curent cu sensul real al pieselor amicului său și în mod discret sprijinise reprezentarea lor la București, folosind pentru demascarea dușmanilor reformelor, arma literară a dramaturgului Alecsandri. De altfel, în *Mișcarea literilor în Eși*, Hasdeu sesiza și exprima în public și el foarte clar acest sens real al comediilor lui Alecsandri din 1860. Din păcate, gălăgia defăimătorilor a fost mai puternică. Hasdeu, el însuși imediat după acest articol de netă solidarizare cu poziția scriitorului nostru, și-a văzut montat la rîndul său un proces pentru *Duduca Mamuca*, menit să-l discrediteze, desigur în fond nu pentru creația sa literară, ci pentru că îndrăznise să ia apărarea punctului de vedere al lui Alecsandri, care era al politicii lui Cuza — pentru care autorul lui Răzvan nu-și ascundea simpatia — și să manifeste fățiș atitudinea sa potrivnică partidelor liberal și conservator. Întreaga campanie desfășurată aproape trei ani pe această temă împotriva lui Alecsandri, adevărată conspirație ce se organizase pentru abaterea atenției de la sensul real al acestor piese, au făcut ca mai tîrziu, cînd împrejurările concrete în care ele apăruseră se estompaseră, să rămînă numai strigătele calomnioase, care au fost, într-o măsură mai mare sau mai mică, acceptate ca o judecată valabilă.

De fapt, obiectiv, comediile lui Alecsandri din 1860, deși nu lipsite de limite, confuzii și slăbiciuni artistice, departe de a marca, așa cum se credea, rezerva scriitorului față de reformele democratice, mărturisesc continuarea militantismului său, a tendințelor sale de a demasca viciile sociale. Mai mult încă, ele constituie, cum am mai spus, după ce un lung număr de ani literatura noastră progresistă își îndreptase focul criticii sale împotriva lumii feudale, primul atac mai amplu împotriva unora din tarele societății burgheze, indicînd astfel direcția pe care se va orienta după aceea ascuțișul întregii noastre literaturi realiste. Prin restabilirea sensului real

---

13) Apărută cu data de 1 mai 1862 în «La vois de la Roumanie» nr. 27, 28 mai 1863, p. 103, și reprodusă de Alecsandri în faimoasa lui prefață la ediția *Teatrului* din 1875.

14) Nota de la *Varietăți* din «Nichipercea» nr. 13, din 3 martie 1863, p. 103, semnată Nicor, este foarte interesantă în ansamblul ei ca piesă caracteristică pentru campania lungă de trei ani ce se ducea contra lui Alecsandri : „Dumineca trecută s-a dat pe scena teatrului nostru o piesă intitulată *Rusaliile* de d. V. Alecsandri, care a esterminat cu totul restul reputațiunei autorului ei și ca om de litere și ca om moral. Unii au rîs de această piesă, dar noi am plîns de căderea autorului ei. Iată cum toți, și spiritul său, părăsește pe omul ce se influențează de patimi și susține cauze nedrepte. Indignarea noastră e mai mare contra unui venetic cu un nume puturos de Baligă, care își vîră botul în afacerile noastre de familie și l-a vîrît și la reprezentarea acestei piese".

al pieselor lui Alecsandri din 1860, nu numai că îndreptăm o nedreptate, dar aducem un element în plus pentru a lămuri un moment din dezvoltarea realismului în literatura noastră, pentru a lămuri ce a fost cu adevărat retragerea scriitorului la Mircești și scoatem mai puternic în lumină adeziunea lui, manifestată deopotrivă pe tărîm politic ca și literar, la opera națională și socială a lui Cuza.

ТВОРЧЕСТВО ВАСИЛЕ АЛЕКСАНДРИ В ЭПОХУ КУЗЫ

Краткое содержание

В эпоху Кузы и своего собственного пребывания в Мирчештах (1860—1863) Александри обращается в первую очередь к драматическому жанру и пишет такие произведения как: *Русалийле, Клеветич-ултрадемагог, Санду Напоилы, Расточительный скупец.* Вообще эти сочинения писателя рассматривались ошипочно в прошлом в особенности в начальный период исследования по творчества. Еще в эпоху их появления в свет смысл этих пьес был изверещен, а в дальнейшем, оцепивая их в отрыве от эпохи их породившей, с которой они были связаны, критика и вовсе не смогла понять их настоящего назначения. По-этому, в прошлом писателя обвиняли, и часто даже те против кого была направлена сатира этих комедий, в антидемократической ориентации, даже и теперь некоторые исследователи склонны преувеличивать идейную ограниченность шестеля в данных произведениях. Тщательное изучение произведений Александри этой эпохи, и в первую очередь указанных пьес, в тесной связи с конкретными историческими условиями их породившими, приводит к заключению, что подлинный смысл и направление критического острия данных сочинений совсем иные, чем общепринятое и установленное до сих пор мнение. В своих комедиях Александри выступает как выразитель политики Кузы, найболее прогрессивной в данный исторический момент, разоблачая и открыто реакцонные выступления помещиков и прикрытые демагогической маской реакционные идеи либералов, представляющих интересы буржуазии фактически в этих пьесах нет ни колебаний, ни антидемократических выпадов со стороны Александри, являющихся якобы результатом его внутренних противоречий как считал даже Ибрэиляну, а первое разоблачение в нашей литературе, наредкость быстрое, политика румынских реакционных кругов, которые уже закладовали основы „ужасного союза", направленного против реформ Кузы и демократического нашей страны.

LA CRÉATION D'ALECSANDRI PENDANT LE RÈGNE DE CUZA

Résumé

Les principales créations d'Alecsandri pendant le règne de Cuza, c'est-à-dire durant les années qui ont suivi immédiatement sa retraite à Mircești (1860—1863), particulièrement ses oeuvres dramatiques: *Rusaliile, Clevetitchi ultrademagogul, Sandu Napoilă, Sgîrcitul risipitor,* sont considérées

en général sous une lumière fausse. Dès leur apparition, ces pièces ont été mal interprétées, et ensuite détachées de la vie politique du temps où elles avaient été conçues et dont elles dépendaient ; leur sens réel n'a plus été saisi. C'est pourquoi l'écrivain a été accusé — surtout au début, justement par ceux contre qui la satire de ces comédies était dirigée — d'une attitude anti-démocratique, et aujourd'hui encore nous sommes enclins à exagérer les limites de l'écrivain dans les créations respectives. Un examen scientifique des oeuvres d'Alecsandri de cette période, surtout des pièces mentionnées ci-dessus, considérées dans les circonstances historiques qui les ont engendrées, nous révèle que leur vrai sens et la direction de leur critique sont autres que ceux généralement acceptés jusqu'à présent. En réalité, par ces comédies, Alecsandri s'avérait l'adepte de la politique du prince Cuza, la plus progressiste de toutes celles qu'avaient formulées jusqu'alors les forces politiques organisées ; par l'intermédiaire de ces pièces Alecsandri réalisait une satire mordante à l'adresse des forces réactionnaires des conservateurs, des proprietaires terriens, qui agissaient publiquement, ainsi qu'à l'adresse des forces réactionnaires des libéraux, représentants de la bourgeoisie, qui agissaient sous le masque d'une démagogie dévergondée. En réalité, dans ces comédies il y a non pas une hésitation d'Alecsandri ou une manifestation anti-démocratique résultant de ses contradictions interieures, selon Ibrăileanu lui-même, mais la première condamnation dans notre littérature, remarquablement prompte, de la politique réactionnaire roumaine qui se dirige vers la constitution de la monstrueuse coalition, s'opposant aux réformes de Cuza et au développement démocratique de notre pays